

INTRODUCERE

În perioada 27-28 aprilie 2017, la Craiova, s-au desfășurat lucrările Conferinței naționale „Constantin Rădulescu-Motru în cultura românească a secolului XX”. Coorganizatori ai acestei conferințe au fost Academia Oamenilor de Știință din România, prin secția de Filozofie, teologie, psihologie și jurnalism, Facultatea de drept a Universității din Craiova și Asociația culturală „Constantin Rădulescu-Motru” din Craiova.

La conferință au participat membri ai Academiei Oamenilor de Știință din România, profesori ai Universității din Craiova, cercetători științifici ai Institutului „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române din Craiova, alți intelectuali de valoare care au dorit să analizeze opera marelui gânditor român și să sublinieze importanța sa în dezvoltarea culturii românești, precum și un mare număr de studenți interesați de viața și opera omului de cultură, cel care a fost Constantin Rădulescu-Motru.

Nu în ultimul rând, la conferință au participat și reprezentanți ai cultelor, la nivel înalt. Astfel, au participat activ la lucrări IPS Irineu, Mitropolitul Olteniei, și IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului. Din partea conducerii Academiei Oamenilor de Știință din România a participat Secretarul științific al acesteia, prof. univ. dr. Dan Tiba.

Lucrările conferinței s-au desfășurat timp de două zile, în perioada 27-28 aprilie 2017. În prima zi, conferința a fost deschisă oficial de către prof. univ. dr. Dan Claudiu Dănișor, directorul Școlii doctorale a Facultății de drept a Universității din Craiova care, în cuvântul său, a salutat prezența în Aula Magna a Facultății de drept a unui număr mare de intelectuali și de studenți dornici să cunoască cât mai mult despre opera și viața omului de cultură Constantin Rădulescu-Motru. Profesorul Dan Claudiu Dănișor a subliniat faptul că această conferință a fost posibilă datorită colaborării și implicării directe în organizarea sa a prof. univ. dr. Angela Botez, președinta Secției de filozofie, teologie, psihologie și jurnalism a AOȘR, a prof. univ. dr. Sebastian Cercel, decanul Facultății de drept a Universității din Craiova și a prof. univ. dr. Gheorghe Dănișor, președintele Asociației culturale „Constantin Rădulescu-Motru”. Este o mândrie pentru Universitatea din Craiova să-l sărbătorească pe acest mare om de cultură care a marcat generații întregi de intelectuali, mai ales că acesta s-a născut în Oltenia și și-a făcut o parte din studii la Craiova.

În carul lucrărilor în plen, IPS Irineu, Mitropolitul Olteniei, a subliniat importanța conferinței pentru punerea în valoare a operei marelui cărturar oltean, Constantin Rădulescu-Motru. Viața sa dedicată promovării culturii românești merită să fie cunoscută pentru că ea este un exemplu demn de urmat de generațiile viitoare. Este important ca această conferință să se permanentizeze, astfel încât Craiova să devină centru de iradiere a culturii prin promovarea operelor lui Constantin Rădulescu-Motru.

În cuvântul său, IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, a salutat organizarea conferinței, apreciind-o ca pe un gest cultural de primă mărime, care aduce în actualitate viața și opera unui om de prim rang al culturii românești, Constantin Rădulescu-Motru, un exemplu de dăruire pentru alinierea culturii românești la cultura europeană.

Doamna prof. univ. dr. Angela Botez, președinta Secției de filozofie, teologie, psihologie și jurnalism a AOȘR, a susținut că înființarea Asociației culturale „Constantin

Rădulescu-Motru” are o importanță deosebită atât pentru faptul că pune în valoare opera filosofică și științifică a filosofului și activitatea sa de promovare a culturii românești, cât și pentru faptul că Rădulescu-Motru s-a născut și a crescut pe meleagurile Olteniei. A discuta aici, la Craiova, despre Rădulescu-Motru reprezintă, de fapt, un act de patriotism local. Și Oltenia, ca de altfel întreaga țară, se poate mândri cu un om de cultură de talia filosofului sărbătorit la această conferință. Doamna prof. univ. dr. Angela Botez s-a angajat ca și în viitor să sprijine organizarea de noi conferințe, astfel încât AOȘR-ul, alături de celelalte instituții de cultură, să contribuie la descoperirea vieții și operei filosofului Constantin Rădulescu-Motru.

În plenul conferinței și-au expus punctul lor de vedere prof. univ. dr. Cezar Avram, directorul Institutului „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române din Craiova care a subliniat că apreciază organizarea conferinței și că cercetătorii din cadrul Institutului își vor aduce aportul la punerea în valoare a operei lui Constantin Rădulescu-Motru. Dr. Teodor Nedelcea, cercetător la Institutul „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei române din Craiova a insistat mai mult pe viața lui Constantin Rădulescu-Motru. Cu acest prilej, asistența a aflat lucruri interesante despre viața filosofului, începând cu nașterea sa în comuna Butoiești, jud. Mehedinți, studiile liceale fiind realizate în Oltenia, la Craiova, la Liceul „Carol I”. Interesante au fost și dezvăluirile cu privire la privațiunile suferite de filosof odată cu venirea la putere a regimului comunist.

În finalul lucrărilor conferinței, prof. univ. dr. Dan Tiba, secretarul științific al AOȘR, a salutat inițiativa de a se înființa la Craiova Asociația culturală „Constantin Rădulescu-Motru” și faptul că AOȘR, prin Secția de filozofie, teologie, psihologie și jurnalism, a adus un aport important la înființarea acestei asociații, contribuind, de asemenea, alături de Facultatea de drept a Universității din Craiova, la reușita acestei conferințe. El a mai subliniat importanța punerii în valoare a operei filosofului Constantin Rădulescu-Motru pentru cultura românească.

Prof. univ. dr. Gheorghe Dănișor, președintele Asociației culturale „Constantin Rădulescu-Motru” a vorbit despre mândria de a promova opera unui mare gânditor oltean de talie națională, așa cum a fost și este Constantin Rădulescu-Motru. A mulțumit pentru implicarea prof. univ. dr. Angela Botez și a prof. univ. dr. Sebastian Cercel la înființarea Asociației și în organizarea conferinței.

După terminarea lucrărilor în plen ale conferinței, au început prezentările de comunicări cu privire la opera lui Constantin Rădulescu-Motru. Dezbaterile au avut loc pe secțiuni. Secțiunea I a avut drept moderator pe doamna prof. univ. dr. Angela Botez, secțiunea a II-a fiind moderată de domnul prof. univ. dr. Gheorghe Dănișor. Materialele prezentate și supuse dezbaterii se regăsesc în prezentul volum.

Toate aceste activități s-au desfășurat în prima zi a conferinței, pe 27 aprilie 2017. În cea de-a doua zi, pe 28 aprilie 2017, s-a organizat o vizită la Casa memorială Constantin Rădulescu-Motru din comuna Butoiești, județul Mehedinți. Vizita casei și a meleagurilor pe care a copilărit Constantin Rădulescu-Motru a fost încărcată de emoție. Toată lumea a fost de acord că trebuie investit mai mult în conservarea acestui monument istoric.

CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU – FILOSOF DE MARE RESPIRAȚIE INTELECTUALĂ*

Î.P.S. TEODOSIE [PETRESCU MACEDON]**

Bunul Dumnezeu mă binecuvântează astăzi cu o îndoită bucurie: a sufletului și a minții. Pe de o parte, bucuria de a mă întâlni cu Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Irineu, pentru care am nutrit mereu o aleasă prețuire și dragoste frățească întru Hristos Domnul, iar pe de altă parte bucuria de a fi părtaș, împreună cu domniile voastre, la această întâlnire științifică care aduce în atenție valoarea operei, a gândirii lui Constantin Rădulescu-Motru. O restituire necesară și, deopotrivă, o datorie pe care cu toții o avem față de valorile trecutului, cu atât mai mult cu cât, în cazul de față, este vorba de o personalitate căreia vremurile ultimilor săi ani de viață i-au adus multă suferință și nedreptate.

Filosof de mare respirație intelectuală, descendent al fostului egumen al Mănăstirii Gura Motrului, Arhimandritul Eufrosin Poteca, el însuși cel dintâi dascăl de filosofie al școlilor bucureștene ale timpului, Constantin Rădulescu-Motru a sfârșit în mizerie din pricina regimului comunist. Ca teoretician și promotor al ideii naționale, el a fost eliminat cu brutalitate din circuitul public al ideilor, așa cum au fost eliminați toți autorii care au crezut în realitatea națiunii.

Sărăcit și înfricoșat că poate fi din clipă în clipă arestat, ajuns la vârsta senectuții, filosoful căruia îi este dedicat acest simpozion, personalitate marcantă a țării noastre din prima jumătate a secolului trecut, președinte al Academiei Române între anii 1938 și 1941, în loc să primească dovezi de prețuire și recunoștință pentru truda sa, avea să rabde de frig și de foame.

Tocmai el, a cărui teză de doctorat fusese citată de faimosul Henri Bergson, într-una dintre lucrările sale (*Introduction à la Métaphysique*), avea să fie scos din rândurile Academiei în anul 1948. Foștii săi studenți și colegi au făcut în mod repetat chetă pentru cel care reprezintă, poate, cea mai importantă personalitate științifică născută vreodată în Oltenia. După decembrie 1989, Constantin Rădulescu-Motru a fost repus în cinstea ce-i fusese abuziv retrasă, fiind reconfirmat, la 2 februarie 1990, ca membru al Academiei Române. O reparație pe deplin meritată, o repunere în drepturile și meritele sale intelectuale și științifice așa cum va fi, sunt convinși, și acest simpozion ce îi este dedicat.

Constantin Rădulescu-Motru a avut mult de suferit pentru că a refuzat să recunoască marxismul ca știință. A fost un adversar înverșunat al comunismului pe care îl considera o formă mascată de stăpânire a omenirii. Nu i s-a iertat această atitudine și s-a cerut chiar eliminarea lui fizică. Prietenul și colegul său, academicianul C.I. Parhon, în acele vremuri președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, l-a salvat și îngrijit, i-a asigurat

* Prezentul studiu a fost publicat în revista Studii Filosofice nr. 1/2017, pp. 127-131.

** Arhiepiscop al Tomisului, membru titular al AOȘR.

locuință, l-a tratat în Spitalul Institutului de Endocrinologie, i-a fixat o pensie și l-a încadrat, în anul 1956, la Institutul de Psihologie al Academiei Republicii Populare Române. La 6 martie 1957, avea să se mute la cele veșnice de pe un pat al Institutului de Geriatrie. A fost înmormântat la Cimitirul Bellu Ortodox, în proximitatea mormintelor lui Constantin C. Giurescu, Henri Coandă și Nae Ionescu. Am dorit să subliniez prin aceasta că în acest an s-au împlinit șase decenii de la ceea ce noi, creștinii, numim nașterea sa în cer. Prin urmare, această întâlnire a noastră nu este una oarecare.

Este o necesitate și, în egală măsură, o datorie să avem permanent în conștiința și preocupările noastre valorile trecutului. Dumnezeu l-a creat pe OM **unul**, așa cum spun Sfinții Părinți, și i-a dat posibilitatea să se înalțe cu gândirea, să se desăvârșească în cunoaștere, în frumusețe, în perfecțiune în general. Aceasta este vocația omului, de aceea Dumnezeu a însoțit umanitatea dintru început și a colaborat cu oamenii, dându-le această împreună-lucrare cu El; când omul s-a îndreptat spre Dumnezeu și Dumnezeu S-a îndreptat spre om. Un drum, o călătorie de o frumusețe indescritibilă, un drum despre care noi știm că nu se va sfârși niciodată.

Gândire și civilizație există de la începutul omenirii. Au existat civilizațiile vechi, gândirea veche și vedem cum în gândirea veche avem atâtea opere importante. Și fiecare epocă istorică, fiecare perioadă, fiecare generație își are gânditorii săi. Și orice generație preia gândirea și operele înaintașilor. Pentru că numai astfel cunoașterea sporește. Este o înlanțuire prin vremi în care generațiile nu numai că se întâlnesc, ci sunt prezente unele întru celelalte, cu cele dobândite de înaintași și duse mai departe de către cei ce îi urmează. Din vechime, filosofia și teologia au avut acest orizont infinit. În acest orizont se încadrează și Constantin Rădulescu-Motru și întâlnirea noastră de astăzi. Umaniștilor le-a fost întotdeauna aproape domeniul filosofiei, iar teologii au luat din filosofie termeni, elemente din gândirea acestora și le-au dus mai departe. Și iată, în felul acesta, fiecare etapă a umanității a avut reperele sale culturale, filosofice, teologice, științifice. De aceea, este nevoie să valorificăm toate aceste opere.

Din păcate, într-o perioadă, Constantin Rădulescu-Motru a fost dat uitării. Opera sa a fost ascunsă de ochii cititorilor. Doar cei curioși, cei doritori, cei însetați de cunoaștere au avut acces la scrierile sale. Eu însumi, în perioada studiilor, nu am putut avea lesne acces la scrierile sale. Și îl pomenesc aici cu recunoștință pe vrednicul ocrotitor al Bibliotecii Sfântului Sinod, Părintele Arhimandrit Grigore Băbuș care mi-a fost și naș de călugărie și care, mai ales în vremea când biblioteca a fost mutată în incinta Mănăstirii Antim, mi-a pus în mână cărți, să le spunem „ascunse”, la care nu mulți aveau acces. Între acestea s-a numărat și o carte al cărei format mic mi-l amintesc perfect, o carte cu foile îngălbenite de timp, *Românismul – Catehismul unei noi spiritualități*, de Constantin Rădulescu-Motru, apărută în anul 1939 la *Fundația pentru literatură și artă Regele Carol al II-lea*; îmi amintesc exact și adresa: Bulevardul Lascăr Catargiu nr. 39. În acea cărtică pe care Părintele Grigore mi-a dat-o într-o înțelegere tăcută, discretă și caldă, așa cum îi era felul, *Românismul* era definit ca spirit românesc, sentiment național al românilor, iar *Catehismul* reprezenta o expunere a principiilor religiei creștine, sub formă de întrebări și răspunsuri. În felul acesta, am fost un privilegiat care am putut pătrunde în orizontul de reflecție al unui mare gânditor cu adevărat și unui mare scriitor care a lăsat o operă atât de frumoasă.

Desigur că fiecare regiune a țării noastre își are, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, niște repere foarte evidente, cum este Rădulescu-Motru pentru Oltenia, și nu este el singurul. Și când spun asta, mă gândesc la Constantin Brâncuși, a cărui personalitate a străbătut prin timp și spațiu, dobândind recunoaștere în toată lumea. Oltenia a dat gânditori, oameni de cultură și artă de mare importanță în toate domeniile. De aceea, iată, astăzi ne oprim la Constantin Rădulescu-Motru, gânditor cu o vastă arie de cuprindere intelectuală, care a fundamentat sistemul personalismului energetic, conform căruia evoluția personalității umane spre desăvârșire este rodul tuturor energiilor Universului. Discipol al lui Titu Maiorescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu și Grigore Tocilescu, un om de cultură care rămâne un luceafăr al gândirii românești și pe care noi trebuie să îl valorificăm și să îl punem în evidență și să regăsim valențele pe care el ni le-a lăsat ca să putem merge și mai departe.

Neamul românesc are gânditori de la începutul plămădirii sale. Iată, eu vin la dumneavoastră din Dobrogea, un spațiu al spiritualității noastre care îl sărbătorește anul acesta pe un alt gânditor, poetul exilat la Pontul Euxin, Ovidiu. Sigur, el este precursorul în gândire și pregătitorul Sfântului Apostol Andrei, părintele duhovnicesc al neamului nostru. A fost izgonit de acolo, după cum desprindem din scrierile sale, mai ales pentru că nu înțelegea închinarea la mai mulți zei. Și iată că, plecat din țara sa în pribegie, venit înveșmântat în tristețe, a aflat la țărmul Mării Negre un popor care l-a mângâiat și care i-a luminat inima prin faptul că cinstea mai ales un zeu principal. Și s-a regăsit. Tocmai de aceea a adoptat și limba poporului în care a intrat și a scris două cărți în limba geților de atunci, pierdute din păcate, dar care au depus mărturie prin vremi despre faptul că Ovidiu a îndrăgit până la urmă locul pribegiei sale, pentru spiritualitatea lui. Putem spune că el pregătește oarecum, ca un înaintemergător, venirea Sfântului Apostol Andrei cel care îl va aduce pe Dumnezeu Cel viu, Cel unul, monoteist.

Vedem astfel cum poporul român a fost binecuvântat de Dumnezeu și Dumnezeu i-a purtat de grijă, astfel că în fiecare perioadă și în fiecare regiune există niște gânditori și nu doar niște gânditori în sine. Ci toți aceștia s-au întâlnit cu rațiunile divine. Pentru că filosofi au aflat rațiunile divine înainte de a veni Mesia. Și le-au aflat cu folos, înțelegând prin aceasta că Dumnezeu a pus în rațiunea noastră legea morală naturală.

Acești gânditori care au căutat prin rațiune să ajungă la un apogeu de gândire, să-l identifice pe însuși autorul universului, cum l-au identificat filosofi clasici, cum au îmbrăcat în ideile și scrierile lor apoi, umaniștii și filosofi creștini, și chiar matematicienii și fizicienii și chimiștii. Toți oamenii de știință l-au descoperit prin știință pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este al științei și al înțelepciunii, așa cum ne relatează atât de limpede Sfântul Apostol Pavel.

De aceea, această întâlnire de aici, de la Craiova, este o întâlnire foarte importantă. Ea îi aduce pe tineri într-un orizont al unei gândiri pozitive, plină de raze de lumină, pentru că Rădulescu-Motru a lăsat adevărate raze de lumină. Razele gândirii sale, ale operei sale și, până la urmă, chiar ale suferinței sale au legătură cu cerul, cu cei dimprejurul său, cu umanitatea în general, cu locul acesta, în primul rând, cu ținutul acesta, ca și cu întreaga umanitate. „Omul de vocație este instrumentul care ridică energia unui popor de la nivelul rădăcinilor cosmice la nivelul culturii spirituale” – spunea el la un moment dat.

Tocmai de aceea e bine să-i recuperăm gândirea, să-i drămuim cuvintele pline de înțelepciune care au o rădăcină divină și se află înscrise într-o raționalitate atât de adâncă. Prin gândirea sa, el îmbrățișează și pe Dumnezeu, și oamenii, și universul, și în general lumea. Tocmai de aceea trebuie să îi cuprindem aceste raze de lumină și de înțelepciune din gândirea și din opera sa, să îl punem în valoare. Punându-i în valoare gândirea, prin aceasta ne ridicăm noi înșine propria noastră valoare.

Este un lucru pe care se cuvine să-l făptuim de fiecare dată, anume acela că trebuie să ne autodepășim prin înaintașii noștri, ca noi să mergem mai departe și cei ce vor veni după noi să ne aibă și pe noi drept reper, și pe cei dinaintea noastră, și să ducă mai departe știința, gândirea și spiritualitatea. Așa să gândim la această sesiune și să Îl rugăm pe Dumnezeu, Care ne-a trimis Lumina Învierii Sale și în anul acesta, să ne lumineze și să ne dea puterea de a cunoaște și de a înțelege, de a spori mai cu seamă în puterea de înțelegere a înălțimii dragostei Sale. O putere pe care nu o putem dobândi decât înscriindu-ne și noi alături de înaintașii noștri și alături de generația tânără și cele ce vor urma în acea continuitate de dragoste, cunoaștere și înțelegere ce trebuie să tindă prin vremi spre *eshaton*, spre veșnica zi a opta, când cuvintele vor fi lăsate de-o parte spre a ne lăsa îmbrățișați de nesfârșita lumină a Cuvântului.

CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU. CREATOR ÎN FILOSOFIA, PSIHOLOGIA ȘI PEDAGOGIA ROMÂNEASCĂ

Angela Felicia BOTEZ*

În *Filosofia culturii*, Tudor Vianu observa ponderea pe care a avut-o în cultura română mai nouă reflexiunea acesteia asupra propriilor sale destine și consemna, în legătură cu aceasta, apariția unui tip de intelectual caracteristic, și anume tipul „conducătorului cultural”, al „omului de cultură care nu cultivă numai o specialitate științifică anumită, ci care reflectează la destinul global al culturii noastre și care se simte răspunzător de întreaga orientare a civilizației țării”¹. Acestui tip îi aparține, putem spune, și personalitatea complexă a lui Constantin Rădulescu-Motru, continuator direct al celui care a deschis o astfel de cale în România, în secolul al XIX-lea, Titu Maiorescu.

C. Rădulescu, care avea să adauge mai târziu numelui său și pe acela de Motru, s-a născut la 2 februarie 1868 în comuna Butoiești din județul Mehedinți, ca fiu al fostului secretar al lui Eufrosin Poteca și al fiicei proprietarului moșiei Butoiești. După absolvirea studiilor liceale la Craiova, se înscrie la Universitatea din București, unde își trece licența în drept, în 1888, și licența în filosofie, cu teza *Realitatea empirică și condițiunile cunoștinței*, în 1889, intrând în relații apropiate cu Titu Maiorescu. Între 1889 și 1893, pleacă la studii în străinătate, dedicându-se îndeosebi psihologiei. La Paris, audiază cursurile neurologului Jules Soury, ale lui Th. Ribot, lucrează în laboratorul de psihologie experimentală atunci înființat, condus de H. Beaunis, frecventează clinica de psihiatrie a lui Charcot. În Germania, după un semestru petrecut la München, studiază la Leipzig, în laboratorul lui Wilhelm Wundt. În 1893 își trece doctoratul în filosofie cu teza: *Zur Entwicklung von Kant's Theorie der Naturcausalität (Cu privire la geneza teoriei lui Kant asupra cauzalității în natură)*, lucrare pe care Wundt o publică în același an în revista sa *Philosophische Studien*².

Examinând izvoarele gândirii lui Rădulescu-Motru, trebuie să reținem în primul rând influența exercitată asupra lui de Titu Maiorescu. Mai întâi, Maiorescu a contribuit la orientarea lui Motru spre psihologia nouă, experimentală. După cum se știe, în articolul *Despre experiență* (1888) și în alte scrieri, mentorul „Junimii” recomandase abandonarea speculațiilor metafizice asupra fenomenelor sufletești în favoarea cercetării lor experimentale. Dar nu numai ideile profesorului său, ci și îndemnul direct, personal al acestuia a contribuit la orientarea lui Motru spre psihologia nouă, după cum reiese din corespondența lor din anii 1889-1898. Pe de altă parte, discuțiile din cadrul „Junimii”, ca și concepțiile filosofice ale lui Maiorescu, au putut contribui la orientarea gândirii lui Rădulescu-Motru, la încercarea de a găsi o formulă de compromis între știință și metafizică. Mai concret,

* CS I, Dr., Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, președinta Secției de Filosofie, Teologie, Psihologie și Jurnalism.

¹ T. Vianu, *Filosofia culturii*, București, 1944, p. 288.

² Această prezentare a lui Constantin Rădulescu-Motru există și în volumul A. Botez, *Filosofia românească în dispunere universală*, Ed. Prouniversitaria, București, 2013.

încercarea de a depăși kantianismul din unghiul unei epistemologii realiste și al unei ontologii evoluționiste, de a concilia valoarea obiectivă a științei cu ideea relativității adevărului, în care vom putea recunoaște idei directe ale gândirii lui Motru, au fost înrăurite de ideile lui Maiorescu și de discuțiile ce se purtau în sânul „Junimii”, după cum ne sugerează chiar o caracterizare făcută de Rădulescu-Motru filosofiei lui Titu Maiorescu, în 1920. Autorul *Personalismului energetic* înfățișa conflictul dintre „perspectiva adevărului obiectiv”, perspectivă din care ar fi izvorât, printre altele, însăși critica culturală maioresciană, și „relativitatea științei” și a „adevărului în genere”, ca aflându-se la „obârșia gândirii lui Maiorescu”. „Relativismul kantian conciliat cu evoluționismul lui Herbert Spencer i se prezentau lui (Titu Maiorescu) – continua Motru – ca o soluțiune mai completă și mai conformă realității”¹.

În sfârșit, Motru avea să reia, mai cu seamă în prima fază a activității sale, teoria maioresciană a „formelor fără fond”, configurând, cu o argumentare mai largă, de filosofia culturii, o concepție neojunimistă².

Constantin Rădulescu-Motru era personalitatea care a însemnat mult prin multilateralitatea sa pentru cultura română a timpului când a trăit, prin contribuțiile în estetică, pedagogie, psihologie, sociologie, politică, toate venind de la reconstrucția personalist-energetistă a omului pe care o considera posibilă și care unifica toate preocupările sale sub semnul unei concepții filosofice cu vădite capacități de a deveni practic operațională pentru cultura națională. A fost printre primii care a fost ispitit de a crea o „filosofie a poporului român”. Avatarurile acestui demers nu au distrus filoanele valorice care pot fi și astăzi recunoscute. Vorbind despre toate acestea, Gheorghe Vlăduțescu aplică teoriei personalismului energetic a lui Rădulescu-Motru grila operațională: „Este aceasta o lume posibilă. Dacă da și cât de probabilă, la aceasta se cuvine să ne raportăm citindu-l pe filosof atât în limitele filosofiei pure, cât și ca pedagog, psiholog, ca politician, în ce măsură a fost și cum a fost”³. Personalismul este de pildă analizat ca un sistem metafizic în legătură cu filosofia științelor, ca un proces de identificare a mecanismelor cunoașterii în conștiință. Teoria cunoștinței ca aspect esențial al filosofiei lui Motru de inspirație empiristă (Hume) și kantiană, cu accentele sale pe „eu”, „personalitate”, „morală”, „vocație”, „energetism”, ocupă în lucrarea de față un loc meritat, autorul sesizând rolul acestor idei în operaționalitatea posibilă a concepțiilor filosofilor români în actualitate. Într-o istorie a teoriilor științifice (psihologice) și filosofice (metafizice) asupra conștiinței (conștiinței), „personalismul energetic” al lui Rădulescu-Motru poate folosi la descifrarea unor enigme discutate azi din unghiurile științelor cibernetice și computeriale ale așa-numitelor științe cognitive. Gh. Vlăduțescu făcea o paralelă comparativă cu filosofia antropobiologică a lui Teilhard de Chardin⁴, dar se poate deschide calea unor abordări operaționale ale ideilor lui Rădulescu-Motru în zona noilor științe: I.A. sau neuroștiința actuală (vezi capitolul III).

¹ Vezi S. Ghiță, *Știință și cunoaștere în concepția lui C. Rădulescu-Motru*, în vol. *Filosofia și sociologia românească în prima jumătate a secolului al XX-lea*, Ed. Academiei, București, 1969.

² P. Vaida, *Constantin Rădulescu-Motru*, în *Istoria filozofiei românești*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1980, p. 368.

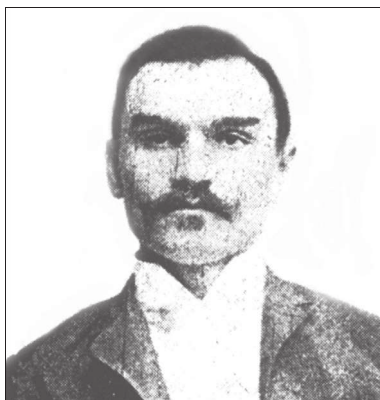
³ Gh. Vlăduțescu, *Neconvențional, despre filosofia românească*, Editura Paideia, București, 2002, p. 52.

⁴ Gh. Vlăduțescu, *O lectură paralelă: C. Rădulescu-Motru și P. Teilhard de Chardin*, în *Revista de filosofie* nr. 5/1976.

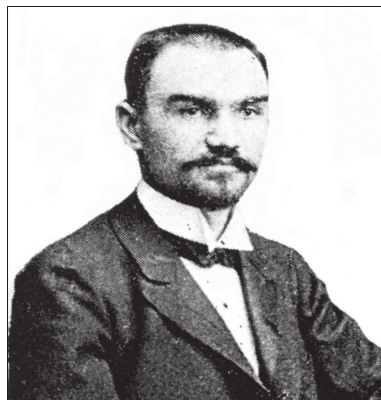
Filosofia kantiană a constituit pentru Motru un punct de plecare și, totodată, obiectul unei preocupări de-a lungul mai multor decenii. În teza sa de licență, Rădulescu-Motru admite apriorismul kantian, iar lucrarea sa de doctorat este consacrată unui aspect al filosofiei kantiene, teoriei aprioriste a cauzalității.

În filosofie, influența lui Wundt asupra lui Motru s-a manifestat mai ales în modul de a concepe obiectul și metoda filosofiei. După Wundt, filosofia trebuie să se bazeze pe rezultatele științelor particulare; între filosofie și știință nu există o deosebire principială, filosofia depășind însă științele particulare prin confruntarea și generalizarea rezultatelor lor. Motru și-a însușit această concepție a „filosofiei științifice”, dar și ideea după care filosofia trebuie să satisfacă nu numai rațiunea, ci și nevoile subiectivității, ale afectivității, idee prin care filosoful german se îndepărta de pozitivism. Încercarea lui Wundt de a reconstrui metafizica pe baze inductive a putut influența formația lui Motru oarecum sinergic cu orientarea mai sus menționată a lui Titu Maiorescu. Psihologismul gânditorului german, tendința de a considera problemele logice, epistemologice, de teoria culturii etc., ca probleme psihologice l-au influențat, de asemenea, într-o oarecare măsură, pe C. Rădulescu-Motru¹.

Totodată, el își continuă preocupările de filosofia culturii, legate de concepțiile sale politice și sociale. Rădulescu-Motru se situează, în general, pe linia tradiționalist-agrariană, adaptându-și concepțiile conservatoare la ideologia „statului țărănesc” (*Românismul, catehismul unei noi spiritualități*, 1936; ediția a II-a, 1939). Reluând formula junimistă a evoluției organice, firești, care trebuie să-și aibă punctul de plecare în activitatea tradițională, agricolă a poporului roman, Motru admite, în limitele acestei formule, necesitatea modernizării societății românești după modelul țărilor occidentale dezvoltate. El consideră însă, în mod psihologist, că în procesul de modernizare esențială ar fi o „renaștere sufletească”, făurirea „personalității energetice” (*Personalismul energetic*), afirmarea „vocațiilor” individuale (*Vocația*)².

a)

b)

Fig. 5. Constantin Rădulescu-Motru (1868-1957). Portrete ale filosofului la diferite vârste:

- a) La studii în Germania, Heidelberg, 1890.
- b) La studii în Germania, München, 1891.

¹ *Istoria filosofiei românești, op. cit.*, p. 369.

² *Ibidem*, p. 371.

c)

d)

Fig. 5. Constantin Rădulescu-Motru (1868-1957). Portrete ale filosofului la diferite vârste:

c) 1907; d) 1932.

Constantin Rădulescu-Motru se remarcă prin multiplele sale valențe, toate puse în slujba perfecționării spirituale a neamului românesc. A fost filosof și psiholog de marcă, cu studii și recunoaștere în Germania și Franța, om politic și conducător de ilustre instituții, a fost președintele Academiei Române între 1938-1940, a înființat, în 1910, Societatea de Studii Filosofice, care va deveni Societatea Română de Filosofie. A fost membru al partidului conservator între 1904-1924 și apoi al Partidului Poporului – Averescu și al PNT, aripa conservatoare.

Constantin Rădulescu-Motru a fost creator și conducător de publicații, lucru pe care-l vom descrie, pe baza celor scrise de Vlădescu Răcoasa în *Revista de filosofie*, vol. XVIII/1932, *Omagiu profesorului Rădulescu-Motru*. A fondat și a fost director la: *Noua revistă română* (1900-1902/1908-1916); *Studii filosofice* (1897-1916); *Ideea europeană* (1919-1928); *Revista de filosofie* (1923); *Revista de psihologie practică* (1931); *Jurnalul de psihotehnică* (1937). A participat la conducerea revistelor: *Albina*, revistă enciclopedică populară (1897-1916, 1922-1928); *Convorbiri didactice* (1845-1901, 1904-1906); *Liga română* – Revista Ligii pentru unitatea românilor de pretutindeni; *Pagini agricole și sociale* (1924-1930); *Convorbiri Literare*. A publicat la reviste străine: *Journal de psychologie normale et pathologique* (editată de Pierre Janet și George Dumas), la *Revue de Méthaphysique et de Morale* și la *Forum Philosophicum* (1930) a lui Raymond Schmidt, unde a fost și în comitetul de redacție. A scris la numeroase reviste și publicații românești din epocă: *Convorbiri literare*, *Adevărul*, *Viața românească*, *Dreptatea*, *Literatură și artă română*, *Epoca*, *Junimea literară*, *Viața nouă*, *Analele Academiei Române*, *Ramuri*, *Drum drept*, *Luceafărul*, *Revista română*¹.

¹ Gh. Vlădescu Răcoasa, *Omagiu profesorului Rădulescu-Motru*, în *Revista de filozofie*, vol. XVII/1932.

Constantin Rădulescu-Motru, fondatorul *Revistei de filosofie*, scria în preambulul seriei noi a acesteia, deschisă în anul 1923: „Poporul nostru a trăit în condițiuni prea vitregi până acum pentru ca scriitorii ieșiți din sânul lui să se poată măsura în originalitate cu gânditorii Europei apusene. Producția lor totuși nu este de disprețuit. Alături de aceea pe care o găsim la alte popoare, trăite în aceleași condițiuni cu noi, ea este chiar excepțional de bogată. La susținerea acestei producții a contribuit în bună parte atracția pe care gândirea românească a avut-o întotdeauna pentru filosofie. Nu este filosof cu renume European care să nu fi fost cetit, comentat și discutat la noi. Fără ajutorul propagandei artificiale, fără subvenții și protecție oficială, scrierile filosofice s-au tipărit și au fost citite. După marele război din 1914-1918, mai ales, preferința publicului cetitor pentru filosofie este în creștere. Vârtejul curenților politice și sociale, în care se sbat popoarele Europei de astăzi, a trezit peste tot în conștiința mulțimei interese noi și adânci pentru problemele mari ale omenirii. Publicul cetitor, de aiurea ca și de la noi, a înțeles că față de aceste probleme, soluțiunile filosofiei aduc, o dată cu mulțumirea sufletească la care râvnește orișice inteligență cercetătoare, și motive durabile de colaborare socială. Colaborarea strânsă și susținută cu deosebire, de care avem nevoie pentru întărirea culturii noastre, nu se poate face decât în lumina unei conștiințe filosofice. Conștiința filosofică dă orizontul larg de care are nevoie creația originală a gândirii, și creația originală a gândirii este singura bază durabilă pe care se clădește o cultură. *Revista de filosofie* va continua, în parte, tradiția predecesorilor noștri, răspândind cunoștințele filosofice pe care ni le dă străinătatea; dar în direcția sa generală ea va tinde să dea la lumină contribuții pentru formarea unei conștiințe filosofice originale românești. Seria care începe cu acest număr (nr. 1, vol. IX) continuă primele opt volume din vechea Revistă Studii filosofice epuizate și formează noua serie”.

Constantin Rădulescu-Motru, inițiatorul revistelor cu profil filosofic în România, a urmat modele din spațiul cultural german și francez, pe care le-a cunoscut în perioada studiilor sale. El scria¹: „La vârsta de 25-30 de ani, scrierile mele au caracter de eseuri sau încercări motivate de împrejurările externe (...). Vârsta dintre 30-40 de ani a fost pentru mine o epocă de orientare în problemele politice și culturale românești. Din 1900 și până în 1916, apare în două serii «Noua revistă română», pe care o dirijez și în care public numeroase articole cu subiecte variate de politică, de literatură și cultură. În anul 1904, pe când publicația «Noua revistă română» a fost întreruptă, scriu *Cultura română și politicianismul...*, de la vârsta de 40 de ani, munca mea pe terenul filosofiei devine mai ordonată prin înființarea revistei «Studii filosofice», care continuă și astăzi sub titlul *Revista de filosofie*. În primii ani din «Studii filosofice», apar: *Puterea sufletească* (1908) și *Elemente de metafizică* (1912). La vârsta de 50 de ani trecuți, îndrăznesc să dau lucrărilor mele un caracter de sistematizare”².

Lección acestora este clară, observă Al. Boboc: revistele constituie primul cadru al afirmării unui autor, la început prin articole „cu subiecte variate”, apoi cu părți din scrieri principale; prin reviste, munca devine mai ordonată, se conturează pentru autor un adevărat program de cercetare³.

¹ C. Rădulescu-Motru, *Revizuire și Adăugiri*, 1944, II, București, Ed. Floarea Darurilor, 1996, p. 195.

² *Ibidem*, p. 196.

³ Vezi Alexandru Boboc, *Din experiența cugetării românești: Revista de filosofie la 80 de ani*, în *Caiet aniversar Revista de filosofie, 1923-2003*, Tg. Mureș, Ed. Ardealul, 2004.